

הארץ

חינוך וחברה

פסק הדין שעשוי להביא נשים לתבוע על אפליית שכר

בשבוע שעבר הוכיחה עובדת בראשות המים כי אי-קידומה היה על רקע מינה והפנתה את הזרקור לאחת הסיבות לפערים בשכר: חוסר השוויון בקידום לדרגות בכירות

רויטל חובל

24 ביוני 2013

התראות במייל 

לפני חמש שנים, עם ותק של 30 שנה ברשות המים, שש מהן כראש אגף, וכשבחיקה תמיכה מצד ממוניה ברשות, פנתה ראש אגף איכות המים ברשות, שרה אלחנני, לנציבות שירות המדינה וביקשה קידום לדרגת מנהל בכיר. בנציבות דחו את בקשתה, בטענה שהרשות צפויה לעבור ארגון מחדש, אך הדבר לא מנע מהם מאז לקדם שישה גברים לרמות בכירות של סמנכ"לים. בשבוע שעבר פסק לה בית הדין לעבודה בתל אביב 420 אלף שקלים פיצויים, וקבע נחרצות: 17 שנים מאז נחקק חוק שכר שווה, המדינה לא מיישמת אותו כלל.

פסק הדין המהדהד בעניינה של אלחנני העלה מחדש את החיך של פעילות ארגוני הנשים. הוא מצטרף לפסק הדין העקרוני של בג"ץ מלפני שנה בעניינה של אורית גורן - שהעביר את נטל ההוכחה כי מינה של העובדת לא היווה שיקול באי-קידומה או בקיפוח שכרה, מהעובדת עצמה אל המעסיק המפלה - ואל מאבקן של שתי עובדות בעיריית ירושלים בימים אלה להשוואת שכרן לגברים באותו תפקיד. עם זאת, בארגוני הנשים אומרים כי למרות פסק הדין החשוב של גורן, נשים עדיין לא ממהרות להגיש תביעות להשוואת תנאיהן - והביעו תקווה כי פסק הדין החשוב של אלחנני יהיה נקודת המפנה, בין היתר, בשל תפקידה הבכיר בשירות הציבורי.

שכרה של אלחנני, שעומדת בראש אגף איכות המים ברשות ב-10 השנים האחרונות, עמד על 12 אלף שקלים ברוטו, לעומת 27 אלף שקלים למנהל אגף בכיר. כשדחו בנציבות את בקשתה לקידום לדרגת מנהל בכיר, הם הציעו לה להתמודד לתפקיד של מנהלת החטיבה למשאבי מים, אולם מכרז לתפקיד

מעולם לא פורסם. כמו כן, הוצע לה להתמודד לתפקיד סמנכ"ל משאבי אנוש - וזאת למרות שמומחיותה היא הידרולוגיה.

רשות המים ונציבות שירות המדינה, שיוצגו על ידי עו"ד מיכל בנימינוב מהפרקליטות האזרחית במחוז תל אביב, טענו כי אלחנני לא קודמה על בסיס שיקולים מקצועיים, לפיהם האגף שבראשה היא עומדת - שתפקידו לשמור את איכות מקורות המים וטיפול במקורות זיהום - כלל לא ראוי להיות מוגדר כאגף בכיר. גם כשביקשה אלחנני להעניק לה דרגה אישית, סירבה הנציבות, על אף שנמצא כי אחרים ברשות כן קיבלו אותה.

את כל טענות המדינה דחתה שופטת בית הדין לעבודה בתל אביב, אריאלה גילצר-כץ, מכל וכל, בפסק הדין שניתן ביום שני שעבר. הסטטיסטיקה, קבעה השופטת, מדברת בעד עצמה, ושונה מהנתונים שהציגה המדינה. לפי הסטטיסטיקה, מבין 11 עובדים בכירים ברשות המים, רק שלוש הן נשים. יתר על כן, מאז 2008 קודמה רק אשה אחת לתפקיד בכיר ברשות, לצד שישה גברים. "שיעור הסמנכ"לים צמח ביותר מ-100% ועל טהרת המין הגברי", נכתב בפסק הדין, שדחה גם את טענת הנציבות כי לא ניתן היה לקדמה שכן הרשות נמצאה ב"ארגון מחדש". "הוכח כי ביחס לגברים ברשות נמצאו פתרונות אישיים על ידי הנציבות", נכתב. ארבעה מהגברים אף קודמו ללא מכרז. בית הדין גם דחה את הטענה כי האגף שבראשה עומדת אלחנני לא ראוי להיות מוגדר כאגף בכיר, וקבע כי תחומי הפעילות של האגף הם דווקא חלקה הארי של הרשות. המדינה ככל הנראה צפויה לערער על פסק הדין לבית הדין הארצי לעבודה.

פסק הדין אמנם עוסק במקרה הספציפי של אלחנני ברשות המים ("לטעמנו האפליה ברשות המים זועקת לשמיים", נכתב, בין היתר, "ברשות המים השתרשה תרבות ארגונית של אפליית נשים"), אולם הוא מטיל דופי בעיקר בנציבות שירות המדינה, שבאחריותה נמצא נושא קידום והעלאת דרגות. "במבחן התוצאה הנציבות אינה פועלת כנדרש לאכיפת חקיקת השוויון ולקידום השוויון בשירות הציבורי... חובתה החוקית והמוסרית של המדינה לתגמל את הנשים והגברים באופן שוויוני וחובה זו לא מולאה", נכתב.

השלכותיו של פסק הדין רחבות מאוד לנוכח התערבותו של בית הדין בשיקולי דרגות ותקנים - שעד עכשיו נחשבו ל"פרה קדושה" שאין מתערבים בה. "לא

נעלמת מעינינו משמעות פסק דין זה והשלכותיו לפיה בסמכות בית הדין להתערב בתקינה ולהעלות דרגות, נכתב בפסק הדין. "לטעמנו, החובה ליתן ביטוי לייצוג הולם היא אבסולוטית וחלה בכל שלב, גם בשלב קביעת תקן המשרות. השתכנענו כי לתובעת נגרם עוול על רקע מינה ללא כל הסבר מקצועי, אלא נהפוך הוא. אין עוררין על מקצועיותה. משלא ניתן לנו הסבר המניח את הדעת כי אמנם נשקלו השיקולים בנציבות לאחר המלצת בכירים ברשות המים, מצאנו מקום להתערב בהחלטת הנציבות".

אלחנני קיבלה את הפיצוי הכספי המקסימלי על פי חוק שכר שווה: הפרשי השכר ב-24 החודשים שקדמו להגשת התביעה, שישפיעו גם על זכויותיה הפנסיוניות 24 חודשים אחורה - כ-370 אלף שקלים - וכן הפיצוי המקסימלי על פי חוק שוויון הזדמנויות בגובה 50 אלף שקל. בנוסף, נפסקו לטובתה שכר טרחת עו"ד בסך 50 אלף שקל והוצאות משפט בגובה 2,000 שקל.

בארגוני הנשים שעמדו לצד אלחנני כידידות בית המשפט, אומרים כי בכך גם חשיבותו של פסק הדין - הוא תרגם את הקביעות העקרוניות של בג"ץ לפיצוי כספי משמעותי, שדרכו ניתן יהיה לחנך את המדינה; בניגוד לאורית גורן, שעבדה במקום פרטי, פסק הדין אלחנני עוסק בשירות הציבורי ומותח עליו ביקורת, ובכך יחייב שינוי במגזר הגדול במשק - ובנוסף, אלחנני עצמה גם שימשה בתפקיד בכיר, שיכול להעביר מסר לאחרות.

ואכן, בתיקה של אורית גורן, שתבעה את הום סנטר, לאחר שהוכיחה פער של 35% בינה לבין עובד באותו תפקיד - 17 שקלים לשעה לעומת 26 שקל לשעה - היה סכום הפיצויים נמוך יותר, 20 אלף שקל, כולל הוצאות משפט, בין היתר, בשל השכר הנמוך יותר וגם תקופת העבודה הקצרה. עם זאת, השינוי המשמעותי שהביאה לו גורן הוא בקביעה כי אם יש פער גדול בשכר בין עובדת לעובד, כפי שהיה במקרה שלה, הנטל עובר למעביד להסביר את סיבותיו, אם הוא לא נותן טעם לכך, העובדת זכאית לפיצוי גם לפי חוק שוויון הזדמנויות, ללא הוכחת נזק.

למרות קביעה דרמטית זו מלפני שנה, לא מיהרו הנשים להגיש תביעות לבתי הדין. הדבר נובע, בין היתר, מכך שאפליית השכר היא לא מוחצנת. לעתים, העובדות כלל לא יודעות שהן מופלות, או שביכולתן כלל לדרוש לקבל נתוני שכר

של מקביליהן. סיבה נוספת היא שבניגוד להגשת תביעה על רקע הטרדה מינית והתנכלות או פיטורים בשל היריון, במקרה של אפליית שכר, העובדת מבקשת לתקן את המצב תוך כדי עבודתה, ולכן התביעה מתנהלת כשהיא ממשיכה לעבוד ונאלצת לשלם מחיר אישי כשהיא יוצאת נגד מעסיקיה.

“בבג”ץ אורית גורן מדובר על מגזר פרטי, שהוא הרבה יותר קשה לאכיפה והשורה התחתונה שלו היא מלים יפות. מה שמעודד נשים או בכלל אנשים להגיש תביעה זה כסף, זו תוצאה”, מסבירה עו”ד גלי עציון, מנהלת מחלקת ייעוץ וחקיקה בנעמ”ת, שייצגה את גורן בבית הדין האזורי, ובתיק אלחנני ייצגה את נעמ”ת, שהופיעה כידידת בית המשפט. “פסק דין אלחנני הוא אמנם המשך ישיר של הקביעה בבג”ץ, אבל זה פסק דין שיכול לעורר את השינוי כי יש מעט פסקי דין שנותרים 50 אלף פיצוי ועוד 50 אלף שכר טרחה בנוסף להפרכי השכר. אי אפשר לבוא בטענות למגזר הפרטי, אם המגזר הציבורי לא עושה את המוטל עליו. השינוי יבוא רק דרך הכיס”.

עו”ד נאוה פינצ’וק-אלכסנדר, שייצגה את אלחנני, מותחת בעיקר ביקורת על היישום העגום של חוק שכר שווה שתוקן ב-1996, ושקובע שצריך להשוות בין עובדת לעובד בשירות המדינה. “החוק הזה שכב עד עכשיו כאבן שאין לה הופכין. התיק הזה חשף שהחוק הזה לא מיושם למרות שהנתונים מראים שיש פערים עצומים בין גברים לנשים בשירות הציבורי, אבל הנציבות לא תרגמה אותו לשום הוראה קונקרטיית. המדינה לא בנתה את המנגנון שיישם את זה”.

בנוסף, קיים גם מכשול הפרקליטות. כפי שפורסם בשבוע שעבר ב”הארץ”, היועץ המשפטי לממשלה, יהודה וינשטיין, מנע מנציבות שוויון ההזדמנויות להביע את עמדתה בתיקי אפליה עקרוניים, שבהם המדינה מעורבת, כמעסיקה הגדולה במשק. לטענת היועץ, על המדינה לדבר בקול אחד ולכן, במקרה שבו עמדת הנציבות אינה מקובלת עליו היא לא מוגשת לבית המשפט.

לדברי עו”ד אפרת דויטש, המתנדבת בשדולת הנשים, לאחר ההצלחה במאבקים על פיטורים בעקבות היריון וההטרדות המיניות, צריכה סוגיית השכר השווה לעמוד בראש סדר העדיפויות של ארגוני הנשים. “בעשר שנים האחרונות נשים בהיריון שפוטרו התחילו לתבוע, ואים בשטח שינוי חברתי. מעסיקים יותר מודעים לזה ולא פוגעים בנשים בהיריון ואם הם פוגעים, הם

משלמים על זה. מהפכת המידע הצליחה מעל המשוער. עכשיו צריך לעשות את זה גם בשכר שווה. הפסיקה מחכה לשטח וזה יחולל את השינוי".

דויטש מייצגת בהתנדבות מטעם שדולת הנשים את שתי העובדות בעיריית ירושלים, שהצביעו על פער של כ-30% בשכר בינן לבין גברים שמבצעים את אותה העבודה, יחד אתן במחלקה בעירייה, אך קודמו שתי דרגות מעליהן וקיבלו תוספות, שלהן העובדות לא היו זכאיות. בניגוד לתיקים אחרים שבהן עומדת המדינה נגד עובדות, בתיק נגד עיריית ירושלים, דווקא התייצבה לצדן נציבות שוויון הזדמנויות בעבודה שבמשרד התמ"ת. מנגד, לצד עיריית ירושלים התייצב הממונה על השכר במשרד האוצר, שטען שהעובדות דורשות תוספות שלא מגיעות להן.

דויטש הסתמכה בתביעה, בין היתר, על מחקר שהכינה הד"ר לינדה עפרוני עוד בשנת 1993, שחשף פער של 54% בין גברים ונשים בשכר בעיריית ירושלים. מאז, מסתבר, דבר לא נעשה, ומנהלת כוח האדם בעירייה העידה שהיא כלל לא מכירה את המחקר. על שולחנה של השדולה נמצאות כיום עוד שלוש פניות של אפליית שכר בשירות הציבורי שככל הנראה יבשילו לתביעות.

"נשים צריכות לתבוע כי החוק תומך בהן", אומרת דויטש. "הסיבה שהן לא תובעות היא שאין מודעות לזה והתביעה כרוכה בצעד שצריך לעשות בעת העבודה, זה קשה. זה לא כמו שאתה תובע על הטרדה מינית אחרי שגמרת לעבוד. השינוי חייב להתחיל מהשירות הציבורי ששם זה מובהק. יש חוק נהדר שנותן כלים לעובדת לתבוע גם בקבלת מידע וגם בכך שהוא מעביר את נטל הראייה למעסיק, עכשיו רק צריך להגיש תביעות. בשירות ציבורי אין דו"ח של בנק ישראל שלא מציין את הבדלי השכר, זה לא סוד ואף אחד לא עושה עם זה כלום. במדינת ישראל יש ממונה על השכר, התפקיד שלו זה לא רק להתעסק בנמלים. למה הוא לא יזם תוכנית של צמצום פערים? איפה המבקרים של המשרדים או הממונות על מעמד האשה?".

מפרקליטות מחוז תל אביב נמסר בתגובה כי "לאחר שהפרקליטות בחנה היטב את מכלול הראיות והנסיבות בתיק הנדון, היא השתכנעה כי כלל לא היתה מצד רשות המים או נציבות שירות המדינה כל אפליה על רקע מגדרי. בימים אלו אנו לומדים את פסק הדין כדי לשקול את צעדינו בהמשך".